

TEKSTI • TIESITKÖ, ETTÄ... • LISÄTEKSTIT • AVAINSANAT • INTERNET

Uskonto ilmiönä

Uskontoa voidaan tarkastella joko yksilön tai yhteisön asiana. Ihminen on aina ollut homo religiosus ("uskonnollinen ihminen"), jota on kiinnostanut uskontojen käsittelemät elämän suuret kysymykset, kuten kysymykset elämän tarkoituksesta ja kuoleman jälkeisestä elämästä. Uskonto on ihmiselle ominaista käyttäytymistä, elämällä ei ole havaittu vastaavaa. Toisesta näkökulmasta uskontoa voidaan pitää etupäässä yhteisöön ja kulttuuriin liittyvänä ilmiönä. Uskonto muovautuu omassa kulttuuriympäristössään, jolloin uskonto vaikuttaa kulttuuriin ja kulttuuri uskontoon. Tällöin korostetaan uskonnon ja kulttuurin välistä monipuolista vuorovaikutusta.

On vaikeaa määritellä yksiselitteisesti ja tyhjentävästi käsite uskonto. Aiemmin on laadittu varsinkin vertailevan uskontotieteen parissa määritelmiä siitä, mitä uskonto tarkoittaa. Yksikään elävä uskonto ei kuitenkaan sovi täysin laadittuihin määritelmiin. Niinpä uskontoja luonnehdittaessa on usein keskitytty kaikille uskonnoille yhteisiin piirteisiin: yliluonnolliseen, pyhään ja ns. perimmäisiin kysymyksiin.

Yliluonnollinen

Uskonnoissa käsitellään usein yliluonnollista ulottuvuutta. Yliluonnollisella tarkoitetaan jotain sellaista, joka menee tunnetun ja tutkitun luonnon yli, johon tulee suhtautua erityisellä tavalla ja joka myös vaikuttaa ihmisen elämään. Yliluonnollinen taho tai voima selitetään uskonnoissa käsitteellä jumala, jumalat tai jumaluus. Yliluonnollista ulottuvuutta ei voi tavoittaa järjen keinoin vaan uskon avulla.

Pyhä

Toinen keskeinen piirre uskonnoissa on pyhän käsite. Kaikissa uskonnoissa erotetaan pyhä ja maallinen. Pyhä liittyy usein jumaluuteen ja sen kohtaamiseen ja palvomiseen. Jumalan nimi, tietty uskonnolle tärkeä paikka ja esimerkiksi uskonnon perustana oleva tekstikokoelma saattavat olla pyhiä. Pyhiin asioihin suhtaudutaan eri tavalla kuin maallisiin ilmiöihin. Pyhän kohtaamiseen liittyy usein käyttäytymissäntöjä ja muita normeja. Uskonnon rituaaleja ja palvon-

Osiris oli eräs Egyptin muinaisen uskonnon jumalista. Uskontoja on esiintynyt kaikissa tunnetuissa kulttuureissa.

tamenoja suorittavien ihmisten, kuten pappien, velvollisuutena on pitää huolta pyhän arvostamisesta ja asemasta yhteisössä.

Perimmäiset kysymykset

Uskonnot vastaavat myös ihmistä kiinnostaviin ns. perimmäisiin kysymyksiin. Miksi ympärillämme oleva todellisuus on juuri sellainen kuin se on? Miksi todellisuus on olemassa? Mikä on ihmisen tehtävä maailmassa? Miten tulisi elää? Mitä tapahtuu kuoleman jälkeen? Näitä kysymyksiä ihmiset pohtivat myös ilman uskontojen vastauksia. Suurin osa vastauksista perimmäisiin kysymyksiin tulee edelleen jostain uskonnosta. Eri uskontojen vastauksissa perimmäisiin kysymyksiin korostuu ihmisen ja yliluonnollisen (jumalan) välinen vuorovaikutus.

TEKSTI • TIESITKÖ, ETTÄ... • LISÄTEKSTIT • AVAINSANAT • INTERNET

Alkuperäinen buddhalaisuus oli uskonto ilman jumalaa. Buddhan mukaan jumalat eivät auta ihmistä valaistumisen saavuttamisessa. Nykyään kansanbuddhalaisuudessa Buddhaa palvotaan jumalana.

TEKSTI • TIESITKÖ, ETTÄ... • LISÄTEKSTIT • AVAINSANAT • INTERNET

Uskontojen ulottuvuudet

Uskontojen harjoittamisessa voidaan määritellä erilaisia tasoja ja ulottuvuuksia. Tasot ja ulottuvuudet ovat uskonnon harjoittamisen osatekijöitä. Eri uskonnoissa osatekijät korostuvat eri tavoin, ja myös yksilöiden välillä on eroja siinä, miten eri osatekijät korostuvat uskonnon harjoittamisessa.

Tiedollisella ulottuvuudella tarkoitetaan tietoa siitä, mitä asioita uskonto pitää tärkeänä ja mitkä ovat uskonnon vastaukset esimerkiksi perimmäisiin kysymyksiin. Tieto on kirjauskonnoissa koottu uskonnon oppiin ja uskontunnustuksiin. Luonnonuskonnoissa uskonnon tiedollinen ulottuvuus välittyy perinteiden avulla.

Uskontojen **tunne**ulottuvuuteen kuuluvat uskonnonharjoittamiseen liittyvät tunne-elämykset. **Toiminnallinen** ulottuvuus sisältää uskonnolliseen käyttäytymiseen kuuluvia rituaaleja, kuten rukoilua, mietiskelyä tai juhlaperinteitä. Uskonnon harjoittaminen tapahtuu usein muiden ihmisen seurassa, joten uskonnoilla on aina myös **yhteisöllinen** eli sosiaalinen ulottuvuus. Uskonnoilla on myös **kulttuurinen** ulottuvuus. Tämä ilmenee esimerkiksi saman uskonnon pariin kuuluvien ihmisten pukeutumisessa, kielen käytössä ja tavoissa.

Uskonnon harjoittamisen ulottuvuudet painottuvat uskontojen kesken eri tavoin. Jossain uskonnossa korostetaan tietoon liittyviä seikkoja, toisessa painotetaan uskonnollisten rituaalien noudattamista. Myös saman uskonnon kannattajat suhtautuvat hyvin eri tavoin uskontoonsa. Kannattajista osa voi korostaa tunnesiteitä yliluonnolliseen ja osa taas pitää sosiaalista yhteenkuuluvuutta toisiin ihmisiin tärkeimpänä asiana.

Uskontojen kehitys ja muuttuminen

Monissa uskonnoissa on nähtävissä kehityskaari. Perustetutkaan uskonnot eivät ole syntyneet tyhjiössä, vaan uskonnon perustaja on ollut osa vallitsevaa uskonnollista kulttuuria. Kristinusko syntyi juutalaisuuden lahkona, buddhalaisuus muovautui hindulaisuuden kriittisestä ja islam sai vaikutteita paimentolaisten heimoskonnoista, juutalaisuudesta ja kristinuskosta. Uskontojen syntyä leimaa prosessi, joka jatkuu vielä pitkään syntyajankohdan jälkeenkin opin ja käytäntöjen selkiytyessä.

TEKSTI • TIESITKÖ, ETTÄ... • LISÄTEKSTIT • AVAINSANAT • INTERNET

yliluonnollinen, pyhä, perimmäiset kysymykset, uskonnon ulottuvuudet, uskontojen syntyteoriat

TEKSTI • TIESITKÖ, ETTÄ... • LISÄTEKSTIT • AVAINSANAT • INTERNET

www.opinto.net > Uskonto > Uskonto ja maailmankatsomus > Uskonto ilmiönä

Uskontojen syntyteorioita

Uskonnon alkuperää on pohdittu useista eri näkökulmista. Ilmoitususkonnoissa korostetaan, että uskonto on nimenomaan jumalasta tai jumalista lähtöisin. Uskonnon perustaja, esimerkiksi Muhammed, on ollut vain kirjuri, joka on saanut ottaa sanoman vastaan. Toista ääripäätä edustaa Karl Marxin teoria uskonnosta hallitsevan yhteiskuntaluokan vallan välikappaleena. Uskonto turruttaa ihmiset niin, etteivät he osaa vaatia yhteiskunnallisia uudistuksia. Varsinkin radikaali on myös Sigmund Freudin psykoanalyttisestä näkemyksestä nouseva tulkinta, jonka mukaan uskonto tarjoaa aikuiselle ihmiselle keinon takertua jumalaan kuten lapsuudessa vanhempiinsa.

Uskontoa voidaan pitää ihmiselle lajityypillisenä ominaisuutena. Jo hyvin varhaisissa ihmisyyhteisöissä huolehdittiin vainajista. Kuolleiden kohtalolla uskottiin olevan merkitystä myös elävien yhteisölle. Uskonnot tavat muotoutuivat vainajien palvonnasta.

Yhteisön merkitystä painottavien näkemyksen mukaan uskonnon muodostama uskovien yhteisö vaikuttaa voimakkaasti yksilöön. Käsitukset oikeasta ja väärästä opitaan yhteisössä, ja uskonnollinen käyttäytyminen välittyy yhteis-

Uskontojen levinneisyys

Eri uskontojen kannattajamäärien tilastointi ja levinneisyysalueiden määrittely on osoittautunut vaikeaksi. Yksi syy tähän on se, että väestökisterien luotettavuus vaihtelee melkoisesti eri puolilla maailmaa. Joissain maissa ihminen voi kuulua useaan uskontoon samanaikaisesti. Häntä on tällöin vaikea kirjata minkään tietyn uskonnon kannattajaksi.

On myös huomioitava, että tilastot uskontojen kannattajamääristä kertovat rekisteröitymistilanteesta. Yksilöiden vakaumuksen asetta ne eivät kerro. Mikäli enemmistö maan asukkaista on rekisteröity samaan uskontokuntaan, kyseisen uskonto asema näyttää vahvalta, vaikka siihen kuuluvien ihmisten sitoutuminen uskontoon olisi maallistumisen myötä heikentynyt. On otettava myös huomioon, että jossain maassa uskontokuntaan kuulumisen voi olla käytännössä pakollista, ja toisaalla se voi olla lähes kiellettyä tai jopa laitonta. Olenaiset muutokset uskontojen kannattajamäärissä ovat hitaita.